

2 Mödrar och fäder

I alla tider har kvinnor och män fungerat som föräldrar inte bara för egna barn utan också för andra barn som de tagit i sin vård. Går vi tillbaka till början av 1900-talet var det inte ovanligt att barn tidigt förlorade sin mor och fick en styvmor i samband med att fadern gifte om sig. Från 1960-talet och framåt har separationer mellan föräldrar blivit allt vanligare och många barn lever i ombildade familjer med mor och styvfar eller far och styvmor. År 2 000 gällde det uppskattningsvis omkring 10 procent av alla 0–17-åringar, omkring 170 000 barn med sammanlagt omkring 135 000 styvfäder och 22 000 styvmödrar¹³. Samtidigt finns det många barnlösa par som väljer att adoptera ett eller flera barn. Idag finns i landet omkring 18 000 adoptivbarn 0–17 år, praktiskt taget uteslutande utlandsadopterade barn, till omkring 13 000 föräldrapar¹⁴.

I och med att styvföräldraskap blivit vanligare har vi i statistiken infört begreppet *boföräldrar*. Då menar vi de vuxna som lever med barnet och fungerar som dess föräldrar. I andra fall talar vi om *biologiska föräldrar*. I de allra flesta fall är boföräldrarna och de biologiska föräldrarna desamma. Adoptivföräldrar jämföras med biologiska föräldrar. Även om man i statistiken också ibland särredovisar adoptivbarn och adoptivföräldrar talar man för det mesta om *biologiska föräldrar och adoptivföräldrar* som ett begrepp.

I den här föreliggande rapporten är det de biologiska föräldrarna inklusive adoptivföräldrarna som i första hand är föremål för studium oberoende av om de bor med barnen. Ett skäl till denna inskränkning är att vi har dålig kunskap om styvföräldrar. Vi förmår inte registrera fler än kanske drygt hälften av dem. Framför allt saknar vi kunskap om styvfäder och styvmödrar som saknar egna biologiska barn. Vi har dock försökt göra en uppskattning av totala antalet styvföräldrar.

Även om man separerar från sin partner kan man knappast skilja sig från sitt föräldraskap. De allra flesta föräldrar har gemensam vårdnad om sina barn även efter sedan de skilts åt. Barnen träffar regelbundet sina båda separerade föräldrar och ibland, men långt ifrån alltid, bor de lika mycket med den ene som med den andre. Enligt en uppskattning från SCB:s undersökningar om levnadsförhållanden år 2000 skulle det gälla omkring 10 procent av de separerade barnen som bor lika mycket hos var och en av föräldrarna. Det motsvarar högst 50 000 barn och därmed högst 50 000 föräldrapar.

Inte alla biologiska föräldrar eller adoptivföräldrar har fått behålla sina barn. Under ett år avlider över 600 barn i åldrarna 0–17 år, varav drygt hälften under första levnadsåret. Det finns åtskilliga tusen föräldrar som har varit med om att barn avlidit.

¹³ I SCB *Barn och deras familjer 2000* Demografiska rapporter 2002:2 registreras 85 000 styvbarn, 5 procent av alla 0–17-åringar. Där saknas uppgift om barn med sambo”föräldrar” utan gemensamma barn. Här har vi gjort en uppskattning av antalet sådana styvföräldrar.

¹⁴ I viss utsträckning adopteras barn också av ensamstående föräldrar

Hur många föräldrar finns det?

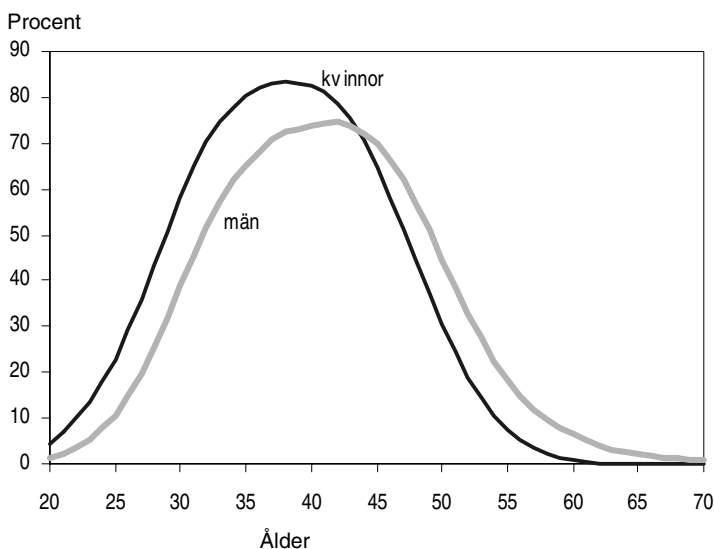
Se tabell 2.1 och 2.2

I Sverige finns över en miljon mammor respektive pappor med barn i åldrarna 0–17 år. Det utgör omkring en tredjedel av samtliga kvinnor och män i åldrarna från 15–74 år.

Att ha barn under 18 är bland kvinnor allra vanligast i åldrarna 35–39 år. Där har 82 procent av alla kvinnor minst en 0–17-åring som är eget biologiskt barn eller adoptivbarn. Bland män är föräldraskapet förskjutet uppåt i ålder. Bland 40–44-åringar är det 74 procent som har eget biologiskt barn eller adoptivbarn 0–17 år och det är det högsta talet bland män. Bland män är föräldraskap lite mer utspritt uppåt i åldrarna än bland kvinnor. Det finns män i 60-årsåldern och däröver som har omyndiga barn. Det förekommer knappast bland kvinnor.

Andel kvinnor och män som har barn 2001

Andel av befolkningen i olika åldrar som har barn födda 1984–2001 (0–17 år) Procent

Anm: ha barn = ha biologiska/adoptivbarn som är folkbokförda i Sverige. Att andelarna sammantaget är lägre för män än för kvinnor beror huvudsakligen på att det finns fler män än kvinnor i de aktuella åldrarna.

I slutet av år 2001 fanns det 1,050 miljoner kvinnor och 1,028 miljoner män som fått ett eller flera biologiska barn eller adoptivbarn födda mellan åren 1984 och 2001, d.v.s. fått barn som år 2001 fyllde eller skulle ha fyllt högst 17 år. Räknar vi in även dem som fått barn födda 1980–1983, alltså föräldrar med ungdomar som samma år fyllde eller skulle ha fyllt 18–21 år, så ökar antalet mödrar till 1,118 miljoner och antalet fäder till 1,187 miljoner.

Ett antal av de kvinnor och män som blivit föräldrar 1984–2001 har fått barn som avlidit eller barnen finns inte längre i landet. Sammantaget återstår i slutet av 2001 1,048 miljoner mödrar och 1,024 miljoner fäder som själva var folkbokförda

i riket och som hade 0–17 åringar som levde och som vi vet fanns i riket i slutet av 2001.

Föräldrar, som fanns i riket 31.12.2001, med egna barn födda 1984–2001

	Föräldrar med barn födda 1984 –2001 dvs. med 0–17-åriga barn		barn födda 1996–2001 dvs. med 0–5-åriga barn	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Totalt antal som blivit föräldrar	1 049 902	1 028 282	423 738	415 009
Därav med enbart adoptivbarn	11 244	10 723	3 272	3 148
samtliga barn avlidna eller bor utomlands	1 753	3 852	735	1 033
därav				
<i>samtliga avlidna</i>	1 251	1 127	638	534
<i>samtliga bor utomlands</i>	467	2 567	76	404
<i>samtliga avlidna eller utomlands</i>	35	158	21	95
Återstår:				
Föräldrar med barn 0–17 år resp 0–5 år folkbokförda i Sverige	1 048 149	1 024 430	423 003	413 976

Anm. Egna barn=biologiska/adoptivbarn

Färre fäder

Att antalet mödrar och antalet fäder som finns i landet inte är riktigt detsamma kan ha flera skäl. Här räknar vi endast föräldrar vars barn antingen fötts i Sverige eller invandrat och där föräldrarna var folkbokförda i Sverige i slutet av vårt undersökningsår, d.v.s. den 31.12.2001.

Fler fäder än mödrar till barn i Sverige, saknas i befolkningsregistren. Det beror på att fler fäder än mödrar befinner sig utomlands och att fler fäder än mödrar har avlidit. I slutet av år 2000 fanns det i Sverige 7 000 barn i åldrarna 0–17 år vars mor hade avlidit och närmare 18 000 vars far avlidit¹⁵. Oftast är de föräldrar som idag saknas i befolkningsregistren ändå identifierade, de återfinns i befolkningsregistren vid någon tidpunkt. Men i vissa fall saknas föräldrarnas personnummer helt och det gäller oftare fäder än mödrar.

¹⁵ SCB *Barn och deras familjer 2000*, tabell 6.2 Demografiska rapporter 2002:2

Barn, 0–17 år, den 31.12. 2001 efter uppgift om föräldrar

BARN	Antal barn 0–17 år med	
	Mödrar	Fäder
Samtliga barn 0–17 år den 31.12.2001	1 938 266	1 938 266
Därav		
Förälders personnummer saknas	1 781	15 859
Biologisk förälders pnr noterat men föräldern ej folkbokförd 31.12.2001	11 174	48 825
Adoptivförälders pnr noterat men föräldern ej folkbokförd 31.12.2001	149	245
Återstår barn vars biologiska föräldrar/adoptiv förälder fanns folkbokförda 31.12.2001	1 925 162	1 873 337
BARNENS FÖRÄLDRAR	Antal mödrar respektive fäder	
	Mödrar	Fäder
Biologiska/adoptivföräldrar folkbokförda i riket och med barn 0–17 år folkbokförda i riket 31.12.2001	1 048 149	1 024 430

Vi registrerar således 1 048 149 kvinnor i Sverige som fått biologiska barn eller adoptivbarn födda 1984–2001 och vars barn fortfarande lever och finns i riket. Tillsammans har dessa kvinnor 1 925 162 barn födda 1984 – 2001. Motsvarande lägre tal för män framgår från tabellen ovan. Men det finns således fler barn än så i landet, barn vars biologiska mor eller biologiska far vi inte återfinner. Föräldern har avlidit eller befinner sig utanför Sverige.

Samtidigt finns det fler kvinnor och män än de vi angett ovan som fått barn i Sverige 1984–2001 eller haft barn som invandrat till Sverige, men vars barn avlidit eller lämnat landet. Hur många mödrar och fäder det rör sig om framgår nedan.

Slutligen finns det mödrar och kanske framförallt fäder vars barn aldrig bott i Sverige, och därför inte bokförts här och som vi därför inte har någon kunskap om.

Adoptivföräldrar

Många kvinnor och män har adopterat barn. Omkring 13 000 kvinnor och män har adopterade barn födda 1984–2001. De allra flesta av dessa föräldrar har enbart adoptivbarn (11 000 mödrar och lika många fäder). Det är företrädesvis fråga om ett eller två adoptivbarn. Det är ungefär dubbelt så många som adopterat ett enda barn som adopterat två. Adoptivföräldrar jämföras fortsättningsvis med biologiska föräldrar.

Adoptivföräldrar efter antal barn 0–17 år 31.12.2001

	Mödrar	Fäder
Enbart adoptivbarn	11 244	10 361
därav antal adoptivbarn 0–17 år		
1	6 883	6 485
2	4 064	3 949
3 eller flera	297	289
Både adoptivbarn och biologiska barn	1 802	2 653
därav antal adoptivbarn 0–17 år		
1	1 529	2 313
2	260	320
3 eller flera	13	20
Totalt antal adoptivföräldrar	13 046	13 014

Barn som avlidit

Av föräldrar som fått barn 1984–2001 (barnen 0–17 år) är det tiotusen mödrar och 9 000 fäder¹⁶ som har varit med om att barn avlidit. I det alldeles övervägande antalet fall är det *ett* barn som avlidit (96 procent av föräldrarna) men 300 – 400 har varit med om att förlora mer än ett barn. Drygt ett tusental av dem som fått barn 1984 –2001 har inte längre något barn kvar i livet.

Barn som bor utomlands

Niohundra mödrar och 4 000 fäder har barn 0–17 år som inte längre är folkbokförda i Sverige (men hör ej till dem som avlidit i Sverige). Man kan anta att de flesta av dessa barn bor utomlands. De kan också ha avlidit utomlands. Femhundra av mödrarna och 2 500 av fäderna har inte någon 0–17-åring i landet.

Småbarnsföräldrar

Föräldrar med barn i åldrarna 0–5 år var drygt 400 000 år 2001. Av dessa var det drygt 3 000 som hade enbart adoptivbarn.

¹⁶ Att antalet mödrar och antalet fäder med avlidna barn inte är helt detsamma beror på att vår population är mödrar och fäder som är skrivna i riket i slutet av vårt undersökningsår 2001. Se avsnittet "Färre fäder" ovan.

Att bo med barnen

Se tabell 2.3–2.6

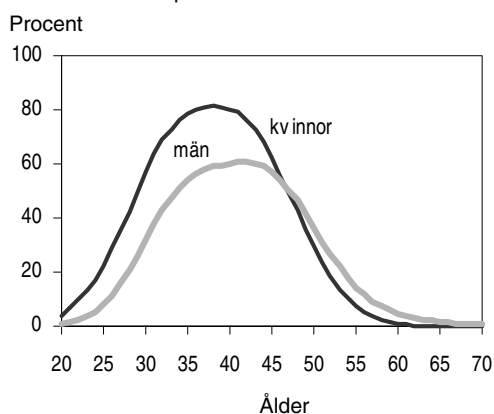
Nästan alla mödrar med barn under 18 år, bor tillsammans med sina barn antingen som sammanboende med barnens far, eventuellt med en ny man eller som ensamstående. Det innebär att i vissa åldrar bor en mycket stor del av samtliga kvinnor tillsammans med barn. I åldrarna från 29 till 47 år gäller det mer än hälften av alla kvinnor och från 33 till 42 år mer än 75 procent. Under minst tio åldersår präglas således en mycket stor del av alla kvinnors liv av barn och deras vardagsbestyr.

För män ser det annorlunda ut. De har ett kortare spann inom vilket minst hälften bor med egna barn, 33–46 år, och inte i någon ålder gäller det så många som 75 procent av männen. Män är sällan ensamförälder och den manliga delen av befolkningen präglas av det skälet i mycket lägre grad än den kvinnliga av ett liv tillsammans med barn.

Män kan däremot inte så sällan komma att bo med andra barn än de egna. En uppskattning, som dock inte ska tas som alltför säker, säger att högst 90 000 män¹⁷, som inte bor med egna barn, dock bor med en partner och hennes barn. Det höjer talen för ”män med barn” men i de barnintensiva åldrarna ligger de ändå rätt långt under kvinnornas andelar. Men lägger vi till det faktum att c:a 50 000 barn med separerade föräldrar bor växelvis hos mamma och pappa¹⁸ plus att mäns boende med barn kan sträcka sig långt utöver de ”barnintensiva” åren så blir till slut det antal män som i en eller annan mening bor med barn rätt likt antalet kvinnor som bor med barn. Det gällde år 2001 omkring 1 033 000 kvinnor och ”uppräknade” tal för antal män med barn rör sig om kanske 975 000. Skillnaden är att kvinnornas barnperiod är något mer koncentrerad, att de nästan alltid bor med egna barn och att många är ensamföräldrar.

Andel av samtliga kvinnor och män som bor med egna barn 2001

Andel kvinnor respektive män i olika åldrar som bor med barn 0–17 år Procent

Anm: egna barn= biologiska/adoptivbarn

¹⁷ Se avsnittet nedan Andra barn än de egna

¹⁸ Barnombudsmannen och SCB *Upp till 18* 2001. Enligt uppgift från 2000/2001 års undersökning om levnadsförhållanden skulle c.a 10 procent av de separerade barnen ha ett växelvis boende. Det gör c:a 50 000 barn och därmed högst 50 000 fäder.

Etableringsålder och utträdesålder

I beskrivningar av ungdomars inträde på arbetsmarknaden talar man ibland om inträdesålder och etableringsålder. Inträdesåldern är den då hälften av ungdomarna finns på arbetsmarknaden och etableringsåldern den då 75 procent av årskullen har ett jobb. För kvinnor är inträdesåldern på arbetsmarknaden omkring 20 år och etableringsåldern 29.

På samma sätt skulle man kunna tala om inträdes- och etableringsålder för föräldraskap. *Inträdesålder* för kvinnor skulle kunna motsvara medianåldern för när en kvinna får sitt första barn d.v.s. den ålder då hälften av kvinnorna fått barn. Det skedde år 2001 vid omkring 28,5 års ålder d.v.s. ungefär vid kvinnors etableringsålder på arbetsmarknaden. Vid 32,5 år hade 75 procent av kvinnorna barn.

För männen ser det annorlunda ut. Vid 30,9 års ålder hade hälften av männen blivit fäder. Men till skillnad mot vad som gäller kvinnor betyder det inte att samtliga dessa män också bor och lever tillsammans med sina barn. Först vid 33,1 års ålder bor hälften av männen med egna barn. Det är långt efter deras etableringsålder på arbetsmarknaden som inträffar kring 26 års ålder, tidigare än för kvinnorna. Inte i någon ålder är det så mycket som 75 procent av männen som lever med egna barn.

Men män bor i gengäld inte så sällan med en partners barn. Enligt en uppskattning, som dock inte ska tas som alltför säker, skulle det finnas c.a 90 000 män som visserligen inte bor med egna barn men tillsammans med andra barn. Men även om man räknar in dem skulle män inte i någon ålder nå upp till 75 procent som bor med barn. Totalt skulle 28 procent i åldrarna 15–74 bo med barn, alltså inte så långt från kvinnornas tal, 32 procent. Etableringsåldern som förälder skulle sjunka med ett år och utträdesåldern öka med ett år. En längre barnperiod således¹⁹.

Vid 47 år har hälften av kvinnorna lämnat barntiden bakom sig, de bor inte längre med barn under 18 år. Här kan vi tala om *utträdesåldern* ur barnåren. Vid 51 har 75 procent lämnat barnåren bakom sig (alternativt har hela tiden varit barnlösa). Vid drygt 50 år kvinnor således etablerade i en ny livsperiod, den efter barnen.

För män gäller ungefär samma utträdesålder (47 år) och vid 52,5 års ålder lever 75 procent utan egna omyndiga barn.

¹⁹ Det är inte så ovanligt att särskilt män lever med barn som inte är deras egna. Nedan ska vi se att omkring 4000 gifta män som inte bor med egna barn dock har styvbarn. Motsvarande uppgifter om män som är sambor finns inte. Men en uppskattning (Barn och deras familjer 1999 Demografiska rapporter 2000:2 bilaga 2) säger att det finns 80 000 barn (0-17 år) som bor i sådana sambofamiljer. Det skulle innebära att det gäller högst 80 000 män.

Barnen bor oftare med mamma

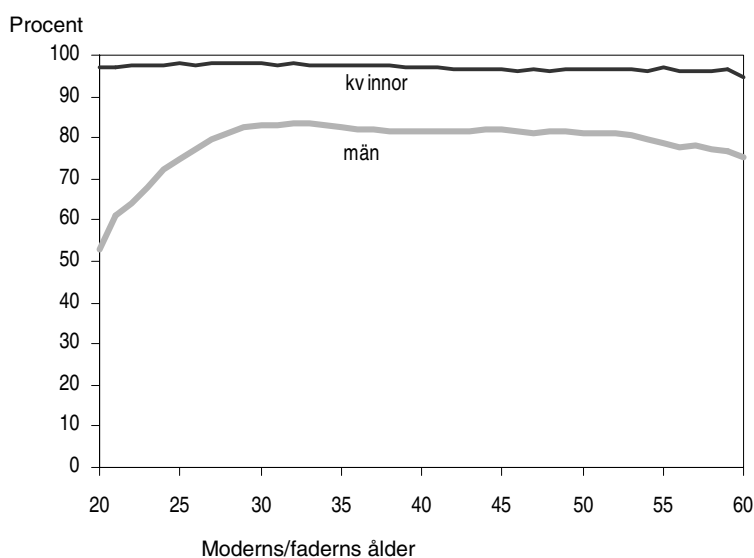
Se tabell 2.4–2.8

Ett litet antal barn under 18 har flyttat hemifrån men de allra flesta är hemmaboende hos antingen bägge sina biologiska/adoptiv föräldrar (74 procent av barnen år 2000) eller med enbart mamma och eventuell styvfar (21 procent) eller med enbart pappa och eventuellt styvmor (4 procent)²⁰.

Barnen bor alltså oftare med mamma än med pappa. Medan 94 procent av mödrarna bor tillsammans med samtliga sina omyndiga barn gäller det bara 76 procent av fäderna. Motsvarande andelar av mödrar och fäder som bor med åtminstone något av sina barn är 97 och 82 respektive

Ser man enbart till småbarnsföräldrar så visar sig 98 procent av mödrarna och 87 procent av männen bo med sina samtliga barn 0–5 år.

Andel av samtliga mödrar och fäder som bor med minst ett eget barn 0–17 år. 2000

Anm. Eget barn = biologiskt/adoptivbarn

Ettbarnsfäder oftare frånlevande

Ju fler barn desto lägre andel bor med samtliga sina biologiska/adoptivbarn (födda 1984–2001). Av män med 4 barn eller fler i åldrarna under 18 är det 58 procent som bor med samtliga men 85 procent som bor med åtminstone något av barnen. Och den senare andelen är ungefär densamma för tvåbarns- och trebarnsfäder även om det är vanligare att bo med samtliga sina barn när man inte har så många.

²⁰ SCB *Barn och deras familjer 2000* Demografiska rapporter 2002:2
<http://www.scb.se/publikat/befolkning/barnochfamilj2000.asp>

Statistiken visar emellertid lägst andel för ettbarnsfäder. Det är en något lägre andel av ettbarnsfäder som bor med det enda barnet än av flerbarnsfäder som bor med samtliga barn och ganska mycket lägre än andelen flerbarnsfäder som bor med åtminstone något av barnen. Detsamma gäller i viss utsträckning även kvinnor. För männens del kan det till viss del bero på en eftersläpning i folkbokföringen när det gäller föräldrar till de allra minsta första barnen, d.v.s. föräldrarna har kanske nyligen flyttat samman och dröjt med att anmäla flyttning.

Men troligare är att vi här ser ett exempel på selektionseffekt. Sköra förhållanden blir många gånger inte så långvariga att det också hinner bli ett andra barn. Endast par som känner sig någorlunda säkra på sitt förhållande går vidare och skaffar ytterligare ett barn. Ser man enbart till småbarnsfäder är det endast 86 procent av fäder med ett barn 0–5 år som bor med det barnet medan bland de fäder som har flera barn i åldrarna 0–5 år är det 90 procent som bor med samtliga sina barn.

Föräldrar med olika antal barn efter om de bor med samtliga respektive inte med något av barnen 2001

Antal biologiska/adoptivbarn som bor i Sverige	Andel som bor med samtliga sina biologiska/adoptivbarn		Andel som inte bor med något av sina biologiska/adoptivbarn	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
<i>Har barn i åldrarna 0–17 år</i>				
1	96	75	4	25
2	95	78	2	15
3	90	72	2	13
4 eller fler	82	58	2	15
<i>Har barn i åldrarna 0–5 år</i>				
1	98	86	2	14
2 eller fler	98	90	1	8

Anm. Talen avseende ettbarnsfäder underskattar antagligen andelen som bor med barnet.

Andra barn än de egna

Se tabell 2.6–2.8

Utöver med de egna barnen bor ett antal fäder och mödrar också med andra barn, styvbarn och/eller fosterbarn. Framförallt kan fäder ofta bo med andra barn än de egna. Det är en konsekvens av att barn för det mesta följer sin mamma när föräldrarna separerar. Den nye man, som mamman eventuellt flyttar samman med, kan mycket väl vara far men i allmänhet bor han då inte tillsammans med sina egna barn. Han kommer att bo med hennes barn, dvs. med andra än de egna barnen, medan hon alltså kommer att bo med sina egna barn.

Statistiken är bristfällig på den här punkten. Bestämda besked har vi bara för dels gifta och dels sambor med gemensamma barn och där ser vi tydligt olikheterna mellan fäder och mödrar i det här avseendet. Giftna fäder har omyndiga styvbarn i högre utsträckning än giftna mödrar, och särskilt gäller det fäder som inte själva bor med något av sina egna barn. Fäder som är sambor med gemensamma barn bor i ännu högre utsträckning än motsvarande gifta också med styvbarn.

Föräldrar med barn 0–17 år efter om de bor med dem och om de har styvbarn 31.12.2001

Föräldrar med barn 0–17 år	Antal		Procent	
	Mödrar	Fäder	Mödrar	Fäder
Bor endast med egna barn	1 011 025	789 901	97	77
Bor med egna och med styvbarn	7 939	42 906	1	4
Bor endast med styvbarn	153	3 824	0	0
Bor varken med egna eller styvbarn	29 032	187 799	3	18
Samtliga	1 048 149	1 024 430	100	100
därav med egna	1 018 964	832 807	98	81

När vi talar om mammor och pappor har vi här endast talat om kvinnor och män som fått egna biologiska barn eller som är adoptivföräldrar till barn som år 2001 var 0–17 år. De flesta bor också med sina barn men många också med andra barn. Det är vad texten här handlat om.

Men det finns därutöver åtskilliga kvinnor och män, framför allt män, som inte själva blivit biologiska föräldrar eller adoptivföräldrar under den tid vi talar om, 1984–2001, men som ändå bor med omyndiga barn, i första hand med sambos barn alternativt makas/makes barn. Är det fråga om gifta par kan man nog anta att den barnlöse makan/maken fungerar som förälder, styvfar eller styvmor. Bland sambor kan den barnlöse mannens eller kvinnans roll vara mindre bestämd. Många har säkert tagit på sig föräldrarollen och fungerar som styvförälder. I andra fall kan föräldrarollen vara mindre uttalad och det blir mer adekvat att tala om mammas nya man respektive pappas nya kvinna än att ge beteckningen styvfar och styvmor.

Barnlösa kvinnor och män som bor med andras barn.

Barnlösa ²¹ som bor med barn 0–17 år.	Antal	
	Kvinnor	Män
Gifta barnlösa som bor med barn	1 509	7 424
Barnlösa sambor som bor med barn. Uppskattning	12 000	80 000

Sammanlagt registrerar vi 47 000 fäder som bor med styvbarn och 8000 mödrar som gör det (gifta fäder, gifta mödrar samt sambor med gemensamma barn). De allra flesta bor också med egna barn. Därutöver vet vi från annan statistik att det finns omkring 7 000 gifta män utan omyndiga egna barn och 1 500 gifta kvinnor utan omyndiga egna barn som bor med styvbarn²². En uppskattning säger att ytterligare 80 000 barnlösa män och 12 000 barnlösa kvinnor bor med styvbarn, dvs. de är sambor utan egna barn men bor med partnerns barn.²³ Det skulle således finnas 134 000 män som bor med omyndiga styvbarn varav 47 000 har egna barn i samma åldrar av vilka i sin tur 43 000 också bor med ett eller flera av de egna barnen. Motsvarande tal för kvinnor är c:a 22 000 som bor med omyndiga styvbarn varav 8 000 har egna barn i samma åldrar och av vilka i sin tur nästan alla bor med ett eller flera av de egna barnen.

²¹ Barnlös = har inte biologiskt/adoptivbarn fött 1984–2001, dvs. 0–17-åringar. De kan ha äldre barn.

²² SCB *Barn och deras familjer 2000* Demografiska rapporter 2001:2

²³ SCB *Barn och deras familjer 1999* Demografiska rapporter 2000:2 Bilaga 2

Bor med 18–21 åringar

I slutet av 2001 fanns det i Sverige över 300 000 kvinnor och män som fått barn åren 1980–1983, d.v.s. barn som är eller skulle ha varit 18–21 år gamla. Några tusen av ungdomarna finns inte i landet eller har avlidit. Av dem som finns i landet bor mer än hälften fortfarande kvar hemma, pojkar i större utsträckning än flickor. Det innebär att åtskilliga föräldrar till 18–21-åringar fortfarande har ett eller flera ungdomar boende hemma. Precis som när det gäller yngre barn är det mödrar som i större utsträckning än fäder bor med barnen.

Kvarboende flickor och pojkar i åldrarna 18–21 år 31.12.2000

Ålder	Antal kvarboende		Andel kvarboende	
	Flickor	Pojkar	Flickor	Pojkar
18	45 199	49 627	92	96
19	36 774	44 518	74	86
20	26 998	37 266	53	70
21	18 952	28 278	38	54
18–21	127 923	159 689	64	76

Källa: SCB *Barn och deras familjer 2000* Demografiska rapporter 2002:2

Föräldrar med barn 18–21 år 2001.12.31

Föräldrar med barn och med hemmaboende barn	Antal föräldrar		Procentfördelning	
	Mödrar	Fäder	Mödrar	Fäder
Antal som fått barn 1980–1983	345 471	330 368		
Därav				
med barn som lever/finns i riket	341 707	326 056	100	100
något barn 18–21 år hemmaboende	256 667	245 237	75	75
något barn 18–21 år hemmaboende hos personen själv	240 271	190 985	70	59

Antalet hemmaboende barn

Se tabell 2.9–2.15

Att få två barn är det vanligaste både bland mödrar och bland fäder. I medeltal har det under lång tid rört sig om 2,3 barn per mor och per far. Hälften eller nästan hälften av mödrarna och fäderna i de generationer som hunnit avsluta sitt barnafödande har fått två barn. En dryg fjärdedel av 1950- och 1960-talisterna har fått tre medan andelen som stannat vid ett barn varit mindre än en femtedel²⁴.

I barnfamiljerna är det ungefär lika vanligt med ett barn under 18 år som med två. Medelantalet hemmaboende 0–17-åringar i barnfamiljen är 1,8. De yngsta familjerna har ännu inte hunnit få ett eventuellt andra eller tredje barn och i tonårsfamiljerna har äldre barn hunnit flytta hemifrån.

Föräldrar har således oftast fått totalt två eller tre barn men antalet hemmaboende 0–17-åringar i barnfamiljen är vanligen ett eller två.

²⁴ Se kapitlet Att bli förälder

Antalet barn i barnfamiljen.

Antal hemmaboende biologiska/adoptivbarn 0–17 år i barnfamiljerna, hos mödrar respektive fäder med hemmaboende barn år 2000 Procent

	Antal hemmaboende barn 0–17 år					Totalt antal familjer
	1	2	3	4+	Summa	
Alla barnfamiljer	41	42	14	4	100	1 065 311

Barnfamilj=familj med hemmaboende barn 0–17 år

Källa: SCB *Barn och deras familjer 2000* Demografiska rapporter 2002:2

Omkring 40 procent av mödrar och fäder som har egna omyndiga barn hemma har ett hemmaboende eget barn. Sextio procent har två eller fler egna barn boende hemma. Det är ingen skillnad mellan mödrar och fäder. Men räknar man också in styvbarn så visar sig de fäder som överhuvudtaget bor med omyndiga barn ha något större familjer i genomsnitt. Sextiotre procent bor med två eller fler omyndiga barn, egna eller styvbarn.

Men samtidigt är det bland fäder många som inte alls bor med barn, eller i varje fall inte är skrivna samman med barn. Nästan en femtedel av fäder till omyndiga barn bor skilt från barnen och bor varken med egna barn eller styvbarn. Det betyder inte att dessa fäder inte har kontakt med sina barn. Uppskattningsvis högst 50 000 fäder (högst 5 procent av fäderna) har barn boende hos sig halva tiden och många andra träffar barnen regelbundet.

Mödrar och fäder efter antal egna hemmaboende barn 2001

	Antal egna hemmaboende barn 0–17 år					Summa	Totalt antal mödrar/fäder
	0	1	2	3	4+		
Föräldrar som har hemmaboende egna barn 0–17 år							
Mödrar		40	43	14	4	100	1 018 964
Fäder		41	44	13	3	100	832 807
Samtliga föräldrar som har egna barn 0–17 år i Sverige							
Mödrar	3	39	42	13	3	100	1 048 149
Fäder	19	33	35	11	3	100	1 024 430

Anm. Egna barn = biologiska barn eller adoptivbarn

Mödrar och fäder efter antal hemmaboende barn, egna och styvbarn 2001

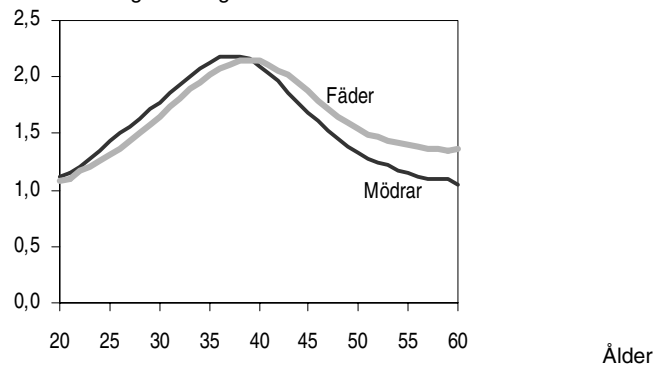
	Antal hemmaboende egna barn och styvbarn 0–17 år					Summa	Totalt antal mödrar/fäder
	0	1	2	3	4+		
Föräldrar som har hemmaboende egna barn eller styvbarn 0–17 år							
Mödrar		40	43	14	4	100	1 019 117
Fäder		37	44	14	4	100	836 631
Samtliga föräldrar som har egna barn 0–17 år i Sverige							
Mödrar	3	39	42	13	3	100	1 048 149
Fäder	18	30	36	12	3	100	1 024 430

Anm. Styvföräldrar utan egna barn ingår ej. Uppskattningsvis finns det 87 000 barnlösa män och 14 000 barnlösa kvinnor som bor med andras barn 0–17 år

Före 30 år är de flesta kvinnor barnlösa och kvinnor som närmar sig 50-årsåldern är också ofta utan omyndiga barn. Deras äldsta barn har hunnit bli 18 år. Vid 37 år är medelantalet barn som högst bland mödrar och vid 39 år bland fäder.

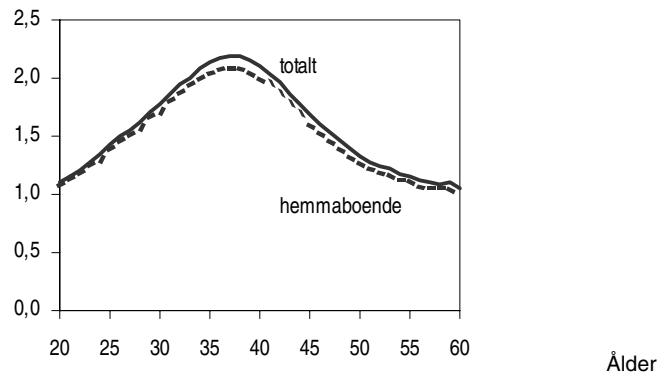
Mödrars och fäders antal egna barn

Genomsnittligt antal egna barn 0–17 år bland mödrar och fäder i olika åldrar 2001

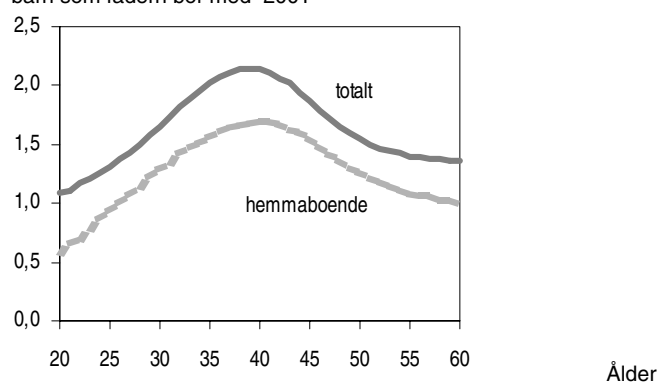
Mödrars totala antal barn och antal hemmaboende barn

Genomsnittligt antal egna barn 0–17 år per mor i olika åldrar, totalt antal barn och därav antal barn som modern bor med 2001

Fäders totala antal barn och antal hemmaboende barn

Genomsnittligt antal egna barn 0–17 år per far i olika åldrar, totalt antal barn och därav antal barn som fadern bor med 2001

Anm: antal egna barn = antal biologiska/adoptivbarn som är folkbokförda i Sverige

Vårdnad

Se tabell 2.16 och 2.17

De flesta föräldrar har gemensam vårdnad om sina barn. Det innebär att båda har ansvar för att barnet får vad det behöver och har rätt till. När föräldrarna inte bor ihop ska de tillsammans besluta vem av dem som ska vårda barnet och ha det hos sig och hur den andra föräldern ska träffa barnet. Gemensam vårdnad betyder inte att barnet bor lika mycket hos båda föräldrarna. Bland barn vars föräldrar inte bor ihop är det omkring 10 procent som bor lika mycket med mamma som med pappa²⁵. De flesta bor permanent med mamman.

Gifta föräldrar har automatiskt gemensam vårdnad om sina gemensamma barn och vårdnaden kvarstår även efter en separation. Ogifta föräldrar kan numera enkelt anmäla att de vill ha gemensam vårdnad. Anmälan görs i allmänhet i samband med faderskapsbekräftelse. Även för sambor kvarstår den gemensamma vårdnaden efter en separation.

Om någon av föräldrarna begär det kan frågan om ensam vårdnad tas upp i domstol och beslutas om där. Om föräldrarna är överens kan de istället skriva ett avtal om ensam vårdnad som socialnämnden sedan godkänner om de finner att det är till barnets bästa²⁶.

Att ha vården om barnet innebär att leva med barnet och sköta om dess vardagsbestyr. *Att ha vården* betyder således inte detsamma som *att ha vårdnaden*. De allra flesta mödrar och fäder har gemensam vårdnad för samtliga sina omyndiga barn, 84 procent bland mödrar och 87 procent bland fäder. Att andelen är lite högre bland män beror huvudsakligen på att vi har färre fäder än mödrar registrerade²⁷. Om vi korregerar för det blir andelen med gemensam vårdnad densamma för kvinnor och män.

Bland kvinnor förekommer det att de har gemensam vårdnad för ett eller några barn och ensam vårdnad för andra barn. Män kan istället ha gemensam vårdnad för några och sakna vårdnad för andra barn, vilket i sin tur är en spegling av att män sällan har ensam vårdnad överhuvudtaget. Fjorton procent av mödrarna har ensam vårdnad för ett eller flera barn men bara en procent av fäderna.

När barnen är många är det långt mindre vanligt att föräldrarna har gemensam vårdnad för samtliga sina omyndiga barn. Det gäller mindre än tre fjärdedelar av fyrabarnsmödrar och likaså bland fyrabarnsfäder.

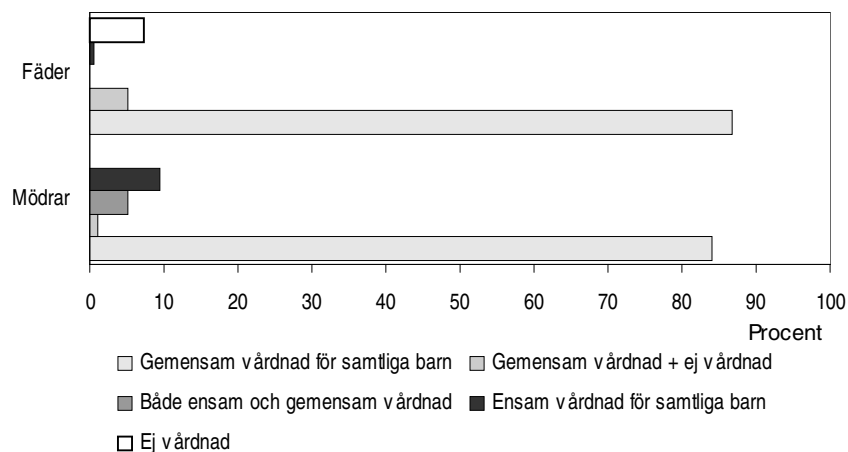
²⁵ Barnombudsmannen, SCB, 2001 *Upp till 18* sid 25

<http://www.bo.se/upptill18/Barnensfamiljer.pdf>

²⁶ Socialstyrelsen *Gemensam vårdnad - vad innebär det?* <http://www.sos.se>

²⁷ Det beror i sin tur på att fler fäder än mödrar saknas i våra register antingen beroende på att de inte finns i landet, de har avlidit eller har förblivit okända.

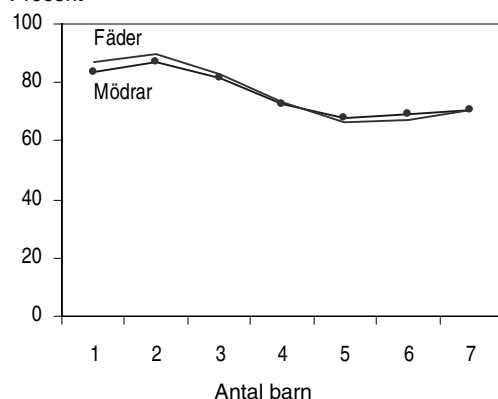
Föräldrar med barn 0–17 år efter ensam och gemensam vårdnad 2001

Gemensam vårdnad för samtliga barn

Andel mödrar respektive fäder som har gemensam vårdnad för samtliga barn efter totalt antal barn 0–17 år

Procent

Man kan också se vårdnaden ur barnens perspektiv²⁸. Gemensam vårdnad är vanligare bland små barn än bland äldre barn. År 2000 hade 94 procent av 1–5-åringar föräldrar som hade gemensam vårdnad. Motsvarande tal bland 6–12-åringar var 87 procent och bland 13–17-åringar 81 procent. Från 1.3.1991 förenklades anmälningsförfarandet för icke-gifta föräldrar som ville ha gemensam vårdnad. Det är ett skäl till att gemensam vårdnad är vanligare för barn födda från och med det året. Av samma skäl är det mera vanligt att föräldrar med små barn har gemensam vårdnad än att föräldrar med äldre barn har det.

²⁸ Det görs i SCB:s årliga barnstatistik t.ex. i Demografiska rapporter 2002:2 *Barn och deras familjer 2000*

Ensamstående eller i parförhållande

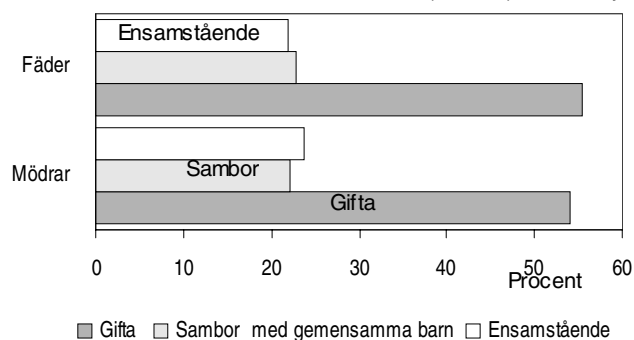
Se tabell 2.7 – 2.8 och 2.18 – 2.20

Att vara gift är ungefär lika vanligt som att inte vara gift. Det gäller hela befolkningen i åldrarna från 25–64 år²⁹ och det gäller kvinnor och män som fått barn åren 1984–2001. Nära en fjärdedel av föräldrar till 0–17-åringar³⁰ är sambor med gemensamma barn. Minst tre fjärdedelar lever således i parförhållande. Nära en fjärdedel är ensamstående eller eventuellt sambo med en person de inte har barn tillsammans med.

Gifta föräldrar och samboföräldrar har för det mesta barnen boende hos sig. Det gäller också ensamstående kvinnor men inte ensamstående män. Tjugotvå procent av män som blivit fäder 1984–2001 är ensamstående eller eventuellt sambor utan gemensamma barn. De ensamstående fäderna bor sällan tillsammans med sina barn.

Minst tre fjärdedelar lever i parhållanden

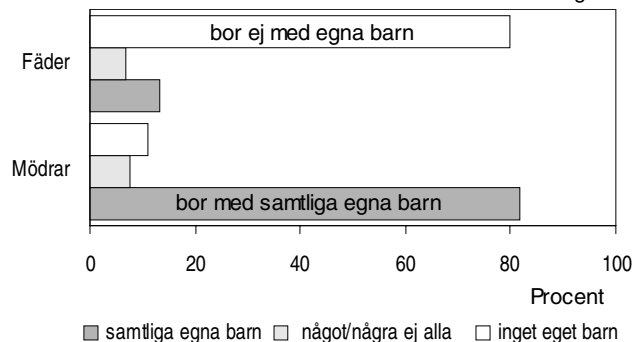
Mödrar och fäder som fått barn 1984–2001 (0–17 år) efter familjeställning 31.12.2001

Anm. I gruppen ensamstående ingår även sambor utan gemensamma barn

Ensamstående mödrar och fäder efter om de bor med sina barn

Andel av ensamstående mödrar och fäder som bor med egna barn

²⁹ 52 procent av kvinnor och 48 procent av män i åldrarna 25-64 år är gifta.

³⁰ Minderårig = under 18 år

Vi är kanske mer vana att se familjeställning ur barnfamiljens eller ur barnets perspektiv. För att klargöra vad vi menar talar vi då om *bofamilj* dvs. den familj som barnet bor i. Barnet kan bo med bägge sina biologiska föräldrar, med mor och styvfar, far och styvmor eller med en ensamstående mor eller far.

Barn 0–17 år fördelade efter boföräldrar 31.12.2000

Bor med	Procentandel
Bägge biologiska föräldrar	74
Mor och styvfar	4
Ensamstående mor	18
Far och styvmor	1
Ensamstående far	3
Summa	100

Källa: SCB *Barn och deras familjer 2000* Demografiska rapporter 2002:2

Bofamiljen kan i sin tur delas in i olika slag. Med traditionell kärnfamilj menar vi en familj med föräldrar och deras gemensamma biologiska barn eller adoptivbarn. I en ombildad familj ingår boföräldrar och barn som mannen och/eller kvinnan har med från tidigare förhållanden samt mannens och kvinnans gemensamma barn. Även om det inte finns gemensamma barn är familjen en ombildad familj men tyvärr kan en sådan ombildad familj inte särskiljas i statistiken. Den kommer att räknas som en ensamstående-familj. Vanligtvis är det fråga om en ensamstående mor, hennes barn och eventuellt en partner med vilken hon inte har barn.

Barnfamiljer, barn och boföräldrar fördelade efter familjetyp 31.12.2000

Familjetyp	Procentandelar			
	Barn- familjer	Barn 0–17 år	Boföräldrar kvinnor	Boföräldrar män
Traditionella kärnfamiljer	69	70	72	87
Ombildade familjer	7	9	7	8
Ensamståendefamilj				
med mor	21	18	21	0
med far	4	3	0	5
Summa	100	100	100	100
Antal	1 063 443	1 927 149	1 020 008	845 334

Källa: SCB *Barn och deras familjer 2000* Demografiska rapporter 2002:2

Anm: Barnfamilj är en familj med barn i åldrarna 0–17 år. Boföräldrar är vuxna som bor med barn 0–17 år och fungerar som deras föräldrar. Biologiska föräldrar och boföräldrar är vanligtvis samma sak.

Ur de biologiska föräldrarnas perspektiv ser det ut som i tabellen nedan. De allra flesta mödrar och fäder bor med sina omyndiga barn och oftast med samtliga 0–17-åringar. Bland fäder är det trots det ändå ganska vanligt att inte bo med något av barnen och det gäller framför allt fäder som är ensamstående. Män som enbart bor med styvbarn är oftast barnlösa. Men även bland fäderna förekommer det att de bor med ny partner och enbart hennes barn men det är ganska ovanligt åtminstone så länge som ”bo med” som här är liktydigt med att ”vara skriven tillsammans med”.

Biologiska föräldrar till barn födda 1984–2001 efter om de bor med dem 2001

Sammanboendeform och bor med barn	Procentandel			
	Mödrar	Fäder	Mödrar	Fäder
Bor med samtliga eller några egna barn				
<i>Gifta och sambor med gemensamma barn</i>	76	78	100	100
bor med samtliga egna barn under 18 år	75	73	98	93
bor med något/några men ej alla egna barn under 18	1	4	2	5
bor inte med några egna barn under 18	0	1	0	1
<i>Ensamstående eller sambor utan gemensamma barn</i>	24	22	100	100
bor med samtliga egna barn under 18 år	19	3	82	13
bor med något/några men ej alla egna barn under 18	2	2	8	7
bor inte med några egna barn under 18	2	18	11	80
<i>Summa</i>	100	100		
Antal mödrar och fäder	1 048 141	1 024 427		
Bor med egna barn och andras				
<i>Gifta och sambor med gemensamma barn</i>	62	64	100	100
Bor endast med egna barn	61	59	98	93
Bor med egna och med styvbarn	1	3	1	5
Bor endast med styvbarn	0	0	0	0
Bor varken med egna eller styvbarn	0	1	0	1
<i>Ensamstående eller sambor utan gemensamma barn</i>	19	18	100	100
Bor endast med egna barn	17	4	89	20
Bor med egna och med styvbarn	0	0	0	0
Bor endast med styvbarn	0	0	0	0
Bor varken med egna eller styvbarn	2	14	11	80
	100	100		
Antal mödrar och fäder	1 048 141	1 024 427		

En eller flera partner

Mödrar och fäder med många barn har inte så sällan fått barn med mer än en partner. Det gäller drygt en tredjedel bland fembarnsfäder och 29 procent bland fembarnsmödrar. Men att ha så många barn är ovanligt. Det vanligaste är att mödrar och fäder får två eller tre barn under sitt liv. Bland de av 2001 års mödrar och fäder³¹ som hunnit få två barn är det 7 respektive 6 procent som har fått sina barn med två olika partner. Bland dem som hunnit få tre barn är det nära en femtedel som fått barn med mer än en partner.

Medelantalet partner som personen fått barn med är något lite högre för fyra- och fembarnsfäder än för fyra- och fembarnsmödrar. Men det som är mest slående är ändå att talen är så lika. Det finns inga fundamentala skillnader mellan män och kvinnor i detta avseende.³²

Mer än en partner

Andel med mer än en partner bland mödrar och fäder med olika antal barn 2001

Procent

Antal barn	Mödrar	Fäder
1	0	0
2	7	6
3	18	18
4	27	30
5 eller fler	29	34
Samtliga	7	7

Anm. Kvinnor och män, folkbokförda i riket, som fått barn 1980–2001 beräknat på samtliga barn de fått dvs. även barn födda före 1980. Partner = person med vilken personen har fått barn

Medelantal partner

Medelantal partner bland mödrar och fäder med olika antal barn 2001

Procent

Antal barn	Mödrar	Fäder
1	1,00	1,00
2	1,07	1,06
3	1,19	1,19
4	1,32	1,35
5 eller fler	1,39	1,45
Samtliga	1,08	1,07

Anm. Kvinnor och män, folkbokförda i riket, som fått barn 1980–2001 beräknat på samtliga barn de fått dvs. även barn födda före 1980. Partner = person med vilken personen har fått barn

³¹ Som fått minst ett barn i perioden 1980-2001

³² Även om vi utgår från det slutliga antalet barn, här beräknat som antal barn bland kvinnor över 41 år och män över 51, som har fått barn också 1980-2001, blir skillnaden mellan män och kvinnor i stort sett densamma.

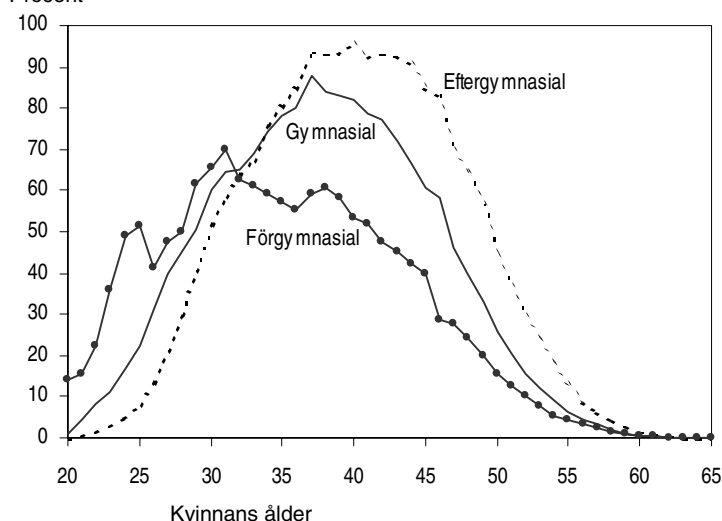
Högutbildade och lågutbildade

Se tabell 1.4, 1.6–1.7, 2.21–2.24

Lågutbildade män blir fäder i mindre utsträckning än högutbildade³³. Men när män väl har blivit föräldrar är det ganska liten skillnad mellan högutbildade och lågutbildade vad avser antalet barn de får. De högutbildade är lite senare men det är långt ifrån fråga om samma fördröjning som bland kvinnor. Högutbildade kvinnor startar sitt barnafödande långt senare än de som är lågutbildade och de högutbildade har omyndiga barn betydligt högre upp i åldrarna än vad lågutbildade kvinnor har.

Andel mödrar med barn 0–17 år av samtliga kvinnor i olika utbildningsgrupper 2001

Procent

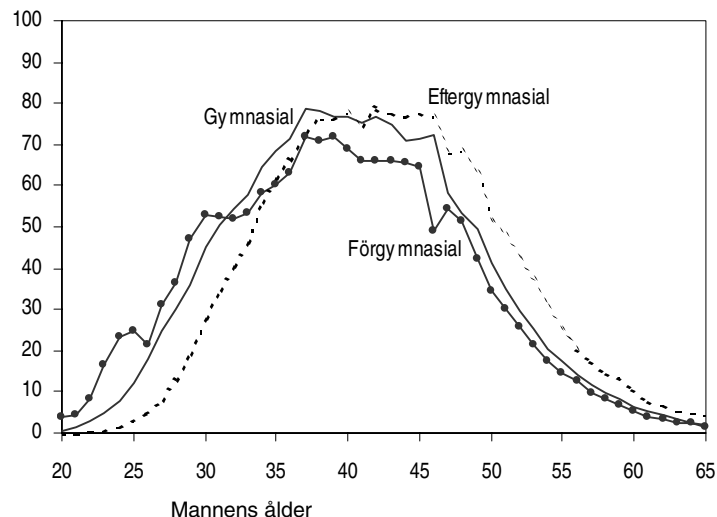

Anm: Mödrar folkbokförda Sverige med biologisk/adoptivbarn födda 1984–2001 (0–17 år 2001) exkl c.a 7 500 mödrar för vilka uppgift om utbildning saknas

³³ Se kapitlet Vem blir förälder ovan

Andel fäder med barn 0–17 år av samtliga män i olika utbildningsgrupper 2001

Procent

Anm: Fäder folkbokförda Sverige med biologisk/adoptivbarn födda 1984–2001 (0–17 år 2001) exkl c:a 6 000 fäder för vilka uppgift om utbildning saknas

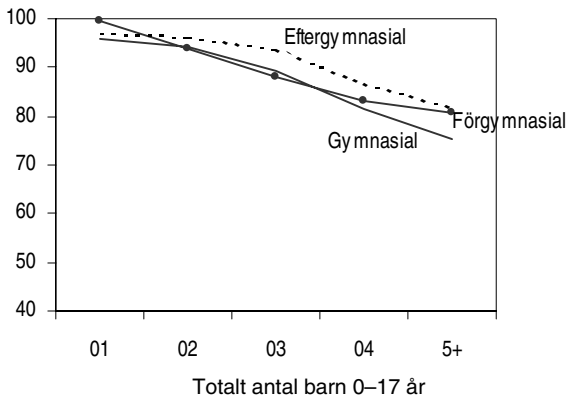
Men trots ungefär lika många barn i genomsnitt och trots att ålderskillnaden mellan lågutbildade och högutbildade fäder är rätt måttlig skiljer sig utbildningsgrupperna kraftigt åt vad avser kontakterna med barnen. Högutbildade män bor oftare tillsammans med barnen och de har i högre utsträckning gemensam vårdnad. Det speglar det förhållandet att separationsriskerna numera är högre bland lågutbildade än bland högutbildade och att barnen vid en separation oftast kommer att bo med modern. För några decennier sedan var tendensen den motsatta. Dagens situation kan delvis hänga samman med att lågutbildade är något yngre när de får barn. Tidigt ingångna förhållanden har i sig högre separationsrisk. Men även med hänsyn tagen till ålder utgör lägre utbildning en riskfaktor för separation.³⁴

³⁴ SCB *Skilsmässor och separationer* Demografiska rapporter 1995:1
 SCB *Barnfamiljer 1997 – om familjesammansättning och separationer*
 Demografiska rapporter 1999:1

Hög- och lågutbildade mödrar som bor med samtliga barn

Andel hög- och lågutbildade mödrar som bor med alla sina barn 0–17 år efter totalt antal barn 0–17 år 2001

Procent

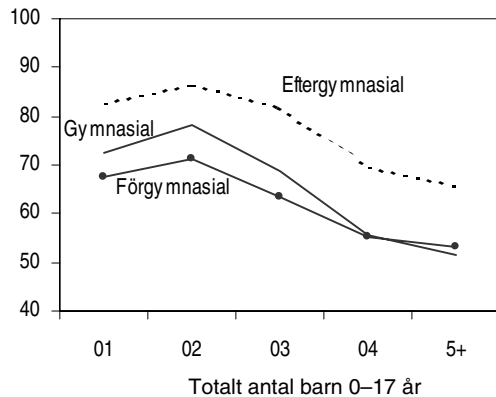

Anm: Mödrar folkbokförda Sverige med biologisk/adoptivbarn födda 1984–2001 (0–17 år 2001) exkl c.a 7 500 mödrar för vilka uppgift om utbildning saknas

Hög- och lågutbildade fäder som bor med samtliga barn

Andel hög- och lågutbildade fäder som bor med alla sina barn 0–17 år efter totalt antal barn 0–17 år 2001

Procent

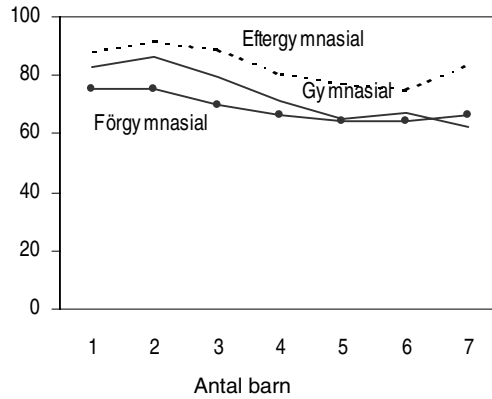

Anm: Fäder folkbokförda Sverige med biologisk/adoptivbarn födda 1984–2001 (0–17 år 2001) exkl c:a 6 000 fäder för vilka uppgift om utbildning saknas

Hög- och lågutbildade mödrar med gemensam vårdnad för samtliga barn

Andel hög- och lågutbildade mödrar med gemensam vårdnad för samtliga barn 0–17 år 2001

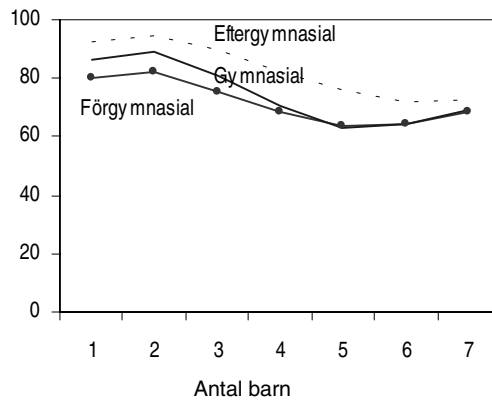
Procent

Hög- och lågutbildade fäder med gemensam vårdnad för samtliga barn

Andel hög- och lågutbildade fäder med gemensam vårdnad för samtliga barn 0–17 år 2001

Procent

Storstadsbor och andra

Se tabell 2.25 – 2.29

Sveriges kommuner kan grupperas på många olika sätt. Här har vi valt att använda kommunförbundets indelning i nio olika grupper efter strukturella egenskaper som befolkningsstorlek och näringsstruktur. När det gäller grundläggande mönster för mödrars och fäders antal barn, gemensam vårdnad om barn m.m. är det framförallt storstäderna som tillsammans urskiljer sig. I storstäderna är ettbarnsmödrar och ettbarnsfäder lite vanligare än på andra håll (44–45 procent av föräldrarna har fått ett barn mot 38–39 procent i övriga landet) på bekostnad av två- och trebarnsföräldrar. En näraliggande förklaring är helt enkelt att när barnen blir fler flyttar man från storstaden och då kanske närmast till någon förortskommun. Förortskommunerna och övriga kommungrupper utom storstäder skiljer sig inte från varandra i detta avseende.

Oberoende av kommungrupp bor 97 till 98 procent av mödrarna tillsammans med åtminstone en av sina 0–17-åringar. Fäder bor inte lika ofta med sina egna barn och särskilt inte i storstäder. Där bor 74 procent med minst ett av sina barn mot 83 procent i övriga landet. Mönstret är detsamma när det gäller hur många som bor med *samtliga* barn 0–17 år men nivåerna är lägre.

Att ha gemensam vårdnad för samtliga sina barn är något mindre vanligt i storstaden än i övriga landet. Det speglar möjligen det förhållandet att andelen ensamstående mödrar är högre i storstäderna. Det skulle inte behöva betyda lägre andel med gemensam vårdnad. Sambor och gifta som separerar behåller i mycket hög utsträckning gemensam vårdnad om barnen även om barnen huvudsakligen bor hos en av föräldrarna. Men här tycks förhållandena vara något lite annorlunda i storstäderna.

Ettbarns- och flerbarnsföräldrar som bor med barn i storstad och i övrigt

Andel föräldrar med olika antal egna barn 0–17 år som har samtliga boende hemma hos sig. I storstad och ej storstad 2001

Procent

Antal barn 0–17 år	Mödrar		Fäder	
	Storstad	Ej storstad	Storstad	Ej storstad
1	96	96	68	76
2	94	94	74	81
3	91	90	64	73
4	87	82	54	60
5+	84	99	53	87
Samtliga	94	94	69	77

Anm. Egna barn = Biologiska/adoptivbarn